

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

27 marca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

Prezes SN Joanna Misztal-Konecka (przewodniczący)

SSN Marcin Łochowski

SSN Krzysztof Grzesiowski (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 27 marca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej B. H.

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z 22 października 2020 r., V ACa 188/20,

w sprawie z powództwa B. H.

przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.

o zapłatę,

**uchyla zaskarżony wyrok w całości i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania,
pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania kasacyjnego.**

Krzysztof Grzesiowski

Joanna Misztal-Konecka

Marcin Łochowski

UZASADNIENIE

1. Wyrokiem z 22 października 2020 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie oddalił apelację powódki B. H. od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z 11 grudnia 2019 r. oddalającego powództwo przeciwko Bank S.A. w W..

2. Z ustaleń faktycznych poczynionych przez Sąd Okręgowy i zaakceptowanych przez Sąd Apelacyjny wynika, że 16 października 2008 r. między Bankiem S.A. w W. (który zmienił następnie firmę i siedzibę na: Bank S.A. w W.) a B. H. i jej mężem została zawarta umowa o dewizowy kredyt mieszkaniowy/inwestorski nr [...]. Na podstawie tej umowy bank udzielił kredytu w wysokości 113 930 franków szwajcarskich (CHF). W okresie kredytowania powódka miała prawo dokonać dowolną liczbę konwersji waluty kredytu między walutami z oferty kredytów mieszkaniowych/inwestorskich banku obowiązującej w dniu złożenia wniosku o konwersję. Powódka zobowiązała się do wykorzystania uzyskanych środków na sfinansowanie zakupu mieszkania na rynku wtórnym oraz na cel dowolny. Okres kredytowania wynosił 360 miesięcy.

3. Zgodnie z zawartą umową wykorzystana kwota kredytu oprocentowana była według zmiennej stopy oprocentowania - obliczonej jako suma stawki LIBOR dla trzymiesięcznych depozytów międzybankowych CHF i marży banku w wysokości 1,5 punktu procentowego. Środki z kredytu zostały przebrane przez bank w kwocie 200 000 zł na rachunek bankowy A. P., a w pozostałej kwocie na rachunek powódki prowadzony również w walucie polskiej. Umowa wskazywała CHF jako walutę spłaty kredytu. W przypadku dokonania spłaty w polskich złotych, realizacja płatności nastąpić miała przy wykorzystaniu bieżącego kursu sprzedaży dewiz dla CHF obowiązującego w banku. W art. 8.05 umowy zawarte były oświadczenia powódki dotyczące zapoznania się z „informacją o ryzyku stopy procentowej i ryzyku walutowym”.

4. Sąd Apelacyjny uznał, że zawarta przez strony umowa jest ważną umową kredytu walutowego („dewizowego”), a nie umową kredytu denominowanego lub indeksowanego do waluty obcej. W ocenie Sądu Apelacyjnego od początku kwota kredytu, jak i spłaty zostały określone w walucie obcej (CHF). Stąd też brak było podstaw do uznania umowy kredytu za nieważną jako sprzecznej z art. 69 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawa bankowego (dalej: „pr.bank”).

5. W skardze kasacyjnej powódka zaskarżyła wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, wnosząc o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Powódka zarzuciła zaskarżonemu orzeczeniu naruszenie prawa materialnego, tj.:

1) art. 65 w zw. z art. 353 k.c., art. 69 ust. 1 i 2 pkt 8 pr.bank. oraz art. 385 § 1 k.c. przez dokonanie błędnej wykładni oświadczeń woli zawartych w umowie o dewizowy kredyt mieszkaniowy nr [...] z 16 października 2008 r. przez ustalenie, że na podstawie tej umowy pozwany udzielił kredytu w kwocie 113 930 CHF, którą zobowiązał się wypłacić kredytobiorcom, mimo że z treści świadczeń opisanych w tej umowie, do których spełnienia zobowiązał się pozwany oraz celu umowy, nie wynika, aby pozwany zobowiązał się do oddania powyższej kwoty pieniężnej do dyspozycji kredytobiorcy oraz do jej wypłaty, a także, aby w umowie określono sposób postawienia tej kwoty do dyspozycji kredytobiorców;

2) art. 58 § 1 w zw. z art. 353¹ § 1 k.c. oraz art. 69 ust. 1 i ust. 2 pkt 8 pr.bank. przez niezastosowanie wyrażające się w niestwierdzeniu nieważności umowy o dewizowy kredyt mieszkaniowy nr [...] z 16 października 2008 r., pomimo jej ukształtowania w sposób sprzeczny z przepisami ustawowymi bezwzględnie obowiązującymi ze względu na: a) niezobowiązanie się pozwanego do oddania do dyspozycji kredytobiorców kwoty środków pieniężnych, b) nieoznaczenie w powyższej umowie czasu oddania do dyspozycji kredytobiorców kwoty środków pieniężnych, c) nieokreślenie w ww. umowie terminu i sposobu postawienia kwoty środków pieniężnych do dyspozycji kredytobiorców;

3) art. 58 § 1 w zw. z art. 353¹ § 1 k.c. oraz art. 69 ust. 1 pr.bank. przez niezastosowanie wyrażające się w niestwierdzeniu nieważności umowy o dewizowy kredyt mieszkaniowy nr [...] z 16 października 2008 r., pomimo jej ukształtowania w sposób sprzeczny z przepisami ustawowymi bezwzględnie obowiązującymi ze względu na brak zobowiązania kredytobiorców do zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu;

4) art. 58 § 1 w zw. z art. 353¹ § 1 k.c. oraz art. 69 ust. 1, ust. 2 pkt 5 i art. 76 pkt 1 pr.bank. przez niezastosowanie tego przepisu wyrażające się w nieuznaniu umowy o dewizowy kredyt mieszkaniowy nr [...] z 16 października 2008 r. za

nieważną, mimo że umowa ta nie określiła wysokości początkowego oprocentowania i warunków jego zmiany, a w rezultacie również nie wykreowała zobowiązania kredytobiorców do płacenia odsetek od kwoty wykorzystanego kredytu ze względu na niespełnianie przez umowę wymogu określenia warunków zmiany oprocentowania;

5) art. 385¹ § 1 i art. 58 § 1 w zw. z art. 353¹ § 1 k.c. oraz art. 69 ust. 1 pr.bank. przez niezastosowanie tych przepisów wyrażające się w nieuznaniu art. 3.09 ust. 1, art. 3.05 ust. 1, art. 1.01 ust. 9, art. 3.05 ust. 6 i art. 3.05 ust. 7 umowy o dewizowy kredyt mieszkaniowy nr [...] z 16 października 2008 r. za postanowienia niedozwolone, a w rezultacie całej umowy za nieważną ze względu na niespełnianie przez umowę wymogu określenia warunków zmiany oprocentowania i warunków zmiany stopy procentowej kredytu;

6) art. 58 § 1 w zw. z art. 353¹ § 1 k.c. przez niezastosowanie wyrażające się w niestwierdzeniu nieważności umowy o dewizowy kredyt mieszkaniowy nr [...] z 16 października 2008 r., mimo że umowa ta została skonstruowana w sposób spreczny z naturą stosunku zobowiązaniowego ze względu na przyznanie w tej umowie prawa do swobodnego i arbitralnego decydowania przez powoda o wysokości swojego świadczenia wobec kredytobiorcy;

7) art. 385¹ § 1 k.c. przez jego niezastosowanie wyrażające się w nieuznaniu art. 3.07 ust. 3.1 umowy o dewizowy kredyt mieszkaniowy nr [...] z 16 października 2008 r. za postanowienie niedozwolone, mimo zastrzeżonego w tym postanowieniu prawa pozwanego do kształtowania wysokości sumy pieniężnej wypłacanej z tytułu udzielonego kredytu w oparciu o nieweryfikowalne arbitralne kryteria przezeń ustalane – co w rezultacie winno skutkować stanowiskiem, że ww. umowa nie wykreowała zobowiązań do wypłaty przez pozwanego środków pieniężnych w złotych – zarzut podniesiony z ostrożności na wypadek nieuznania zarzutów podnoszących nieważność ww. umowy ze względu na jej sprzeczność z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa;

8) art. 385 § 2 i art. 385¹ § 1 w zw. z art. 4 ust. 2 i art. 5 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: „dyrektywa 93/13”) przez ich błędną wykładnię wyrażającą się w uznaniu, że w ramach obowiązku sporządzania warunków umów dedykowanych

konsumentom w sposób jednoznaczny i zrozumiały wystarczy przekazać ogólne informacje o ryzykach związanych z danym produktem i odebrać ogólne oświadczenie od konsumenta o jego świadomości o tych ryzykach;

9) art. 58 § 1 w zw. z art. 385 § 2 k.c. przez niezastosowanie wyrażające się w nieuznaniu umowy za nieważną, pomimo nieustalenia, aby powódce przed zawarciem umowy przedstawiono w sposób zrozumiały informacje, które pozwoliłyby mu uświadomić ryzyko jakie podejmuje i konsekwencje ekonomiczne tego ryzyka, co w rezultacie winno oznaczać uznaniem umowy za sporządzoną w sposób sprzeczny z ustanowionym w art. 385 § 2 k.c. wymogiem sporządzania wzorca umowy językiem zrozumiałym, a w rezultacie uznaniem całej umowy za nieważną;

10) art. 410 § 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 pr.bank. przez niezastosowanie wyrażające się w uznaniu, że dochodzona pozwem kwota 19 836,24 CHF nie stanowi nienależnego świadczenia, mimo że Sąd Apelacyjny ustalił, że pozwany wypłacił w związku z realizacją umowy o dewizowy kredyt mieszkaniowy nr [...] z 16 października 2008 r. na wskazany w umowie cel kredytu środki pieniężne w złotych, a jednocześnie nie ustalił, aby doszło do wykorzystania środków pieniężnych we frankach szwajcarskich;

11) art. 4 ust. 1 w zw. z art. 4 ust. 2 oraz art. 6 ust. 1, ust. 2 i ust. 3 pkt 1 ustawy z dnia 23 sierpnia 2007 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom rynkowym (dalej: „u.p.n.p.r.”) przez ich błędną wykładnię wyrażającą się w uznaniu, że nie stanowi nieuczciwej praktyki rynkowej ogólne przedstawienie przez przedsiębiorcę informacji o istnieniu ryzyk związanych z oferowanym produktem przy jednoczesnym zaniechaniu przedstawienia informacji pozwalających konsumentowi oszacować potencjalne negatywne konsekwencje ekonomiczne zmaterializowania się takiego ryzyka oraz innych istotnych okoliczności dodatkowo uświadamiających konsumenta o ryzykach związanych z oferowanym produktem;

12) art. 12 ust. 1 pkt 4 u.p.n.p.r. przez bezpodstawne uznanie, że warunkiem skorzystania przez konsumenta z prawa do żądania unieważnienia umowy z obowiązkiem wzajemnego zwrotu świadczeń oraz zwrotu przez przedsiębiorcę kosztów związanych z nabyciem produktu jest nieważność umowy zaistniała na innej podstawie prawnej, co mogłoby mieć istotny wpływ na wynik sprawy w sytuacji

uznania umowy o dewizowy kredyt mieszkaniowy nr [...] z 16 października 2008 r. za umowę ważną i wykonaną.

6. W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwany wniósł o jej oddalenie oraz zasądzenie zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

7. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy (zob. wyroki z 7 listopada 2019 r., IV CSK 13/19, i z 30 września 2020 r., I CSK 556/18) z punktu widzenia polskiego systemu prawnego (art. 69 pr.bank.) można wyróżnić trzy rodzaje kredytów, w których występuje waluta obca: indeksowany, denominowany i walutowy.

8. W kredycie indeksowanym kwota kredytu jest podana w walucie krajowej i w tej walucie zostaje wypłacona, ale zostaje przeliczona na walutę obcą według klauzuli umownej opartej również na kursie kupna tej waluty obowiązującym w dniu uruchomienia kredytu, przy czym spłata kredytu następuje w walucie krajowej.

9. W kredycie denominowanym kwota kredytu jest wyrażona w walucie obcej, a zostaje wypłacona w walucie krajowej według klauzuli umownej opartej na kursie kupna waluty obcej obowiązującym w dniu uruchomienia kredytu, zaś spłata kredytu następuje w walucie krajowej.

10. Z kolei w kredycie walutowym kwota kredytu jest wyrażona w walucie obcej i jego spłata również jest dokonywana w tej walucie. Oznacza to, że wypłata kredytu powinna nastąpić w walucie obcej.

11. Tylko w tym ostatnim wypadku roszczenie kredytobiorcy w stosunku do kredytodawcy opiewa na walutę obcą, tj. kredytobiorca może żądać od kredytodawcy wypłaty kwoty kredytu w walucie obcej. W dwóch pozostałych wypadkach żądanie kredytobiorcy w stosunku do kredytodawcy dotyczy wyłącznie waluty krajowej, a waluta obca pełni w tych umowach tę samą, „waloryzacyjną” funkcję. Kredyty indeksowany i denominowany w walucie obcej różnią się wyłącznie sposobem wyrażenia owej waloryzacyjnej funkcji pełnionej przez walutę obcą (zob. wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22).

12. Wbrew wykładni dokonanej przez Sąd Apelacyjny zawarta przez strony umowa o dewizowy kredyt mieszkaniowy/inwestorski nr [...] nie była umową kredytu

walutowego, a umową kredytu denominowanego do waluty obcej (CHF). Kwota kredytu została określona w walucie obcej, tj. w CHF (art. 3.01 ust. 1 umowy). W ten sam sposób została wskazana też waluta spłaty kredytu (art. 3.09 ust. 3 umowy). Jednakże wypłata kredytu nastąpiła już w walucie polskiej (art. 3.07 ust. 2 umowy). Sposób wypłaty (w złotych) oznaczonej w CHF kwoty kredytu zdeterminował więc ostatecznie rodzaj udzielonego kredytu, który – w ocenie Sądu Najwyższego – był kredytem w walucie polskiej, a nie w walucie obcej.

13. W związku z powyższym za zasadny należało uznać zarzut kasacyjny dotyczący błędnej wykładni umowy kredytu, nawiązujący do art. 65 k.c.

14. Konsekwencją przyjęcia, że zawarta przez strony umowa była umową kredytu w walucie polskiej jest konieczność oceny umownych klauzul przeliczeniowych pod kontem ich abuzywności (art. 385¹ § 1 k.c.).

15. Sąd Najwyższy podkreśla, że niedozwolone postanowienie umowne (art. 385¹ § 1 k.c.) jest od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który jednak może udzielić następnie świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób nadać mu skuteczność z mocą wsteczną (zob. uchwała składu siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56).

16. Stosownie do art. 385¹ § 2 k.c., jeżeli niedozwolone postanowienie umowne nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie. Nie ulega jednak wątpliwości, że jeżeli eliminacja niedozwolonego postanowienia umownego doprowadzi do takiej deformacji regulacji umownej, że na podstawie pozostałej jej treści nie da się odtworzyć treści praw i obowiązków stron, to nie można przyjąć, iż strony pozostają związane pozostałą częścią umowy. Ten ostatni wniosek wynika wyraźnie z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, który przewiduje, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków (zob. postanowienie SN z 25 stycznia 2024 r., I CSK 6311/22).

17. Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną przychylił się do poglądu, że w przypadku umowy kredytu denominowanego kursem CHF, po wyeliminowaniu z niej klauzul przeliczeniowych, nie jest możliwe utrzymanie takiej umowy w mocy ani jako umowy kredytu walutowego w CHF (zob. wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22), ani jako umowy, w której kwota kredytu wyrażona byłaby w złotych polskich (zob. wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22). Brak bowiem w takim przypadku – po wyeliminowaniu abuzywnego postanowienia przeliczeniowego – możliwości określenia świadczenia, do spełnienia którego zobowiązany jest bank.

18. Nie ma również możliwości zastąpienia przewidzianej w umowie stron klauzuli przeliczeniowej mechanizmem wywiedzionym z art. 358 § 2 k.c. (zob. wyroki SN: z 23 marca 2022 r., II CSKP 532/22; z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC- ZD 2022, nr 4, poz. 48; z 28 października 2022 r., II CSKP 894/22; z 26 stycznia 2023 r., II CSKP 875/22; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22).

19. Ponadto należy podkreślić, że w wyroku z 26 marca 2019 r. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej jednoznacznie wykluczył, aby sąd krajowy mógł – zamiast usuwać z umowy – zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach (C-70/17, Abanca Corporación Bancaria SA przeciwko Albertowi Garcíi Salamance Santosowi i Bankia SA przeciwko Alfonsowi Antoniowi Lau Mendozie i Verónice Yulianie Rodríguez Ramírez, pkt 54). Oznacza to, że nieuprawnione jest zastąpienie przez sąd niedozwolonych postanowień umownych innymi unormowaniami, co prowadziłoby w istocie do zmiany treści łączącej strony umowy. Możliwość takiej zmiany umowy przez sąd stoi bowiem w sprzeczności z celami prewencyjnymi dyrektywy 93/13, gdyż przedsiębiorcy wiedzieliby, że nawet w razie zastosowania klauzuli niedozwolonej umowa zostanie skorygowana przez sąd w sposób możliwie najpełniej odpowiadający ich woli (zob. wyrok TSUE z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, I.W., R.W. przeciwko Bank BPH, pkt 68).

20. W okolicznościach sprawy, w związku z wypłatą kredytu w złotych, szczególne znaczenie ma klauzula przeliczeniowa zawarta w art. 3.07 ust. 3.1 umowy. W ocenie Sądu Najwyższego postanowienia tej klauzuli należy uznać za abuzywne, ponieważ przewidywały uruchomienie kredytu w złotych polskich przy

wykorzystaniu arbitralnego (niedookreślonego i nieweryfikowalnego) kursu kupna dewiz dla CHF obowiązującego w banku w dniu wypłaty kredytu.

21. Stanowisko o niedozwolonym charakterze postanowień, w których możliwość ustalania kursu (a zatem również wysokości świadczeń) zależy od arbitralnej decyzji jednej ze stron, jest już ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. wyroki: z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 48, i tam powołane orzecznictwo; z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 334/22; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22).

22. W związku z tym zasadny okazał się też zarzut kasacyjny dotyczący niezastosowania art. 385¹ § 1 k.c., ponieważ Sąd Apelacyjny bezpodstawnie uchylił się od oceny abuzywności klauzuli przeliczeniowej z art. 3.07 ust. 3.1 umowy i jej skutków dla możliwości utrzymania umowy w mocy.

23. W tym kontekście odnoszenie się do pozostałych zarzutów skargi kasacyjnej jest już zbędne.

24. Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok w całości i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 k.p.c.).

[SOP]

[ms]